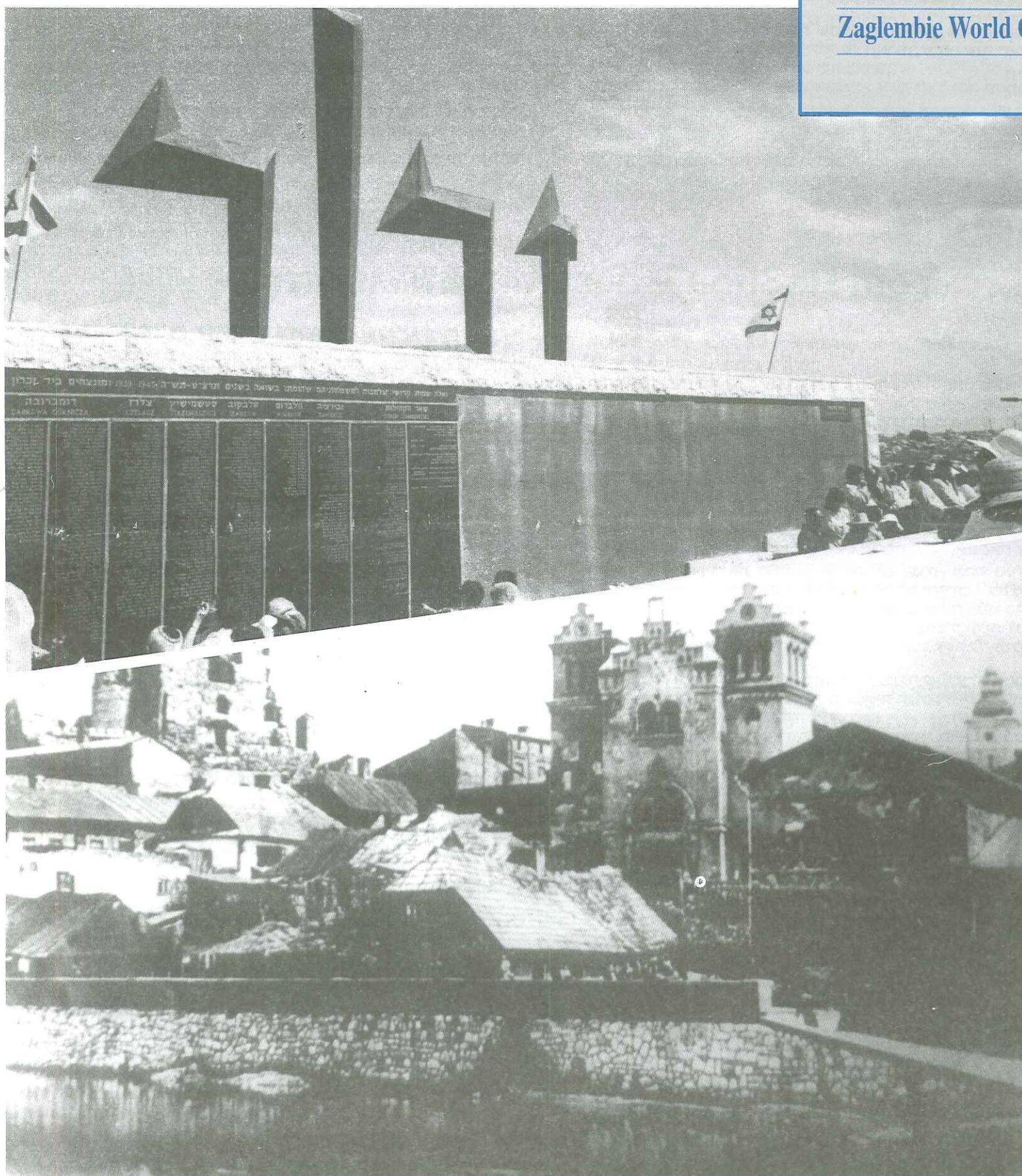

עללו זגלמבייה זאגלאםבייר צייטונג

מידעון מס' 15 תשרי תשס"ה ספטמבר 2004

ארגון עולמי של יוצאי זגלמבייה
Zaglembie World Organization

קהילות זגלמבייה

Będzin
Sosnowiec
Dąbrowa
Zawiercie
Czeladź
Siewierz
Sławków
Wolbrom
Dańdówka
Golonóg
Grodziec
Kazimierz
Klimontów
Ksawera
Łagisza
Maczki
Milowice
Modrzejów
Niemce
Niwka
Piaski
Porąbka
Strzemieszyce
Wojkowice
Zagórze
Ząbkowice
Kromolów

Bedżin

Bendin

כָּרְמִים

ארגון יוצאי זגלמבייה. רח' פרישמן 23 ת"א 63561 ישראל. טל: 03-5270919

Zaglembie World Organization. 23 Frishman St. Tel Aviv 63561, Israel. Tel: 972-3-5270919

אפק' נאקלות

משואה רביעית
מר שלמה גיטלו – איש סוסנוביץ. עבר את השואה במחנות שונים. עלה ארץ ישראל בפלון. יזיד ארגון זגלאמבה.

בעליה ב' ולחם במלחמות ישראל. יזיד הארגון בחיפה. גבי' וינה שטרנפולד – אלמנתו של שאול שטרנפולד ז"ל, ששימש שנים רבות כיו"ר סניף חיפה והצפוף של ארגון זגלאמבה.

משואה חמישית
מר זלמן גיטלו – בן למשפחה ענייה מבנדין. שרד את השואה לאחר ארבע וחצי שנים במחנות שונים. עם שחזרו פעל בהנהלת ברן-בלון, הוציא ספר "על חות השערת" אודוט עבורי – בן למשפחה ריק שি�שה בbandin מאז המאה ה-17 ונימנת על צאצאיו של ר' אלימלך מלינסק. שרד את השואה, נשלח לצרפת ושם עלה ארצה כאיש מ"ח' להשתתף במלחמות השחרור.

משואה ששית
ענט ונדיש – דור שני לנכח בליצקי מוזמברובה שעברה את השואה במחנות שונים, בצדמת המות ושרדה את ברן-בלון. ענט היא מורה לחינוך מיוחד מפתח תקווה, בין הפעילות החדשנות מהדור השני.

אשר לבון – נכד למשפחות הרצלג זוליג לבון. אשר מಡליק משואה לזכר סבו שלום הרצלג ז"ל מרנסי יהודות זגלאמבה שנפטר השנה.

משואה שביעית – משאות התקופה
בר פנחס וולמה גלבוד – שתי בנות מהדור השלישי, נכדות למשפחות גריין וגלבוד מצ'ז'. בר וולמה היו המשתתפות הצעירות ביותר בסיפור השורשים שנערך השנה בגלאמבה ובאוושוויז.

משואה ראשונה
פרופ' שבת ויס – יזיר מועצת יד ושם. זה עתה סיים תקופה פעילה כשריר ישראל בפולין. יזיד ארגון זגלאמבה.

גב' רות באוק – רות לבית יודנארץ מסוסנוביץ פעה במחתרת זגלאמבה. השנה, פרסמה ספר "כוחה של רעות" על חברה מגלאמבה שהבריחה את הגובל לסלובקיה ושם לבודפשט.

משואה שנייה
מר נפתלי למא – בן הרב לאו מפיוטריקוב. שרד את השואה יחד עם אחיו הרב לאו, שעבר הרב הראשי לישראל. נפתלי לביא הוא מראשי יהדות פולין, איליר ומרכז הארגונים.

מר מומיק סטבסקי – מהתורמים הגדולים להנצחת יהדות זגלאמבה. ב-1988 שיפץ את בית הקברות בצלדי', דאג להעיבר עצמות יהודים שנרצחו בקרב אחים ומתוך זאת בית הקברות עד היום הזה.

משואה שלישית
מר יצחק אלישיב – מנהל כללי של קק"ל המכימי קשרים הדוקים עם ארגונו. קק"ל בנתה את אטר ההנצחה במודיען ו邏תוחק אוטו בצהורה נאותה. (ברגע האחרון נבצר מר יצחק אלישיב להגעה לטקס)

מר אייר גלאוד – מנהל מרכז החסברה במחוז תל-אביב והמרכז, סייע לנו רבות לקיומו של עצרות יום השואה. לאחרונה, מרכז החסברה במחוז ת"א נסגר והשנה הרגשנו בחסרונו.

כאן בבירקנאו מאת: חנית ריטר – גיטל

בחוץ שמיים בהרים
 גופי קר, צעדי כבדים.
 בחוץ מרחבים אינסופיים
 משבי אויר זורמים,
 ובעדי – נרות נשמה כבויים
 פתלים מפויים
 ודמות.

כאן, על רצפת הבטון הקרה,
 אי אתך, קרובה
 על רצפת הבטון הסודקה
 ספוגת כפות רגלים לאות, צבות
 אני עטופה בחום ובאהבה
 ובטוותך.

אסור להשאיר נרות זולקים בבירקנאו
 קוראים בשם
 על לאתת מהבלוק –
 והאתה?

חנית ריטר דור שני למשפחות גיטל (בנדין) וירלביץ' (דומברובה)
 הקרה שירה בעצרת יום השואה

אני מדברת אליך ביידיש
 כך אמר לי אבא
 ורך רצתי שתකשיב
 בראשונה בחיי
 ובטוותך.

כאן, אל הבלוק שלא נגמר,
 הבלוק שאין בו מחר
 הגעתינו מארץ רחוכה
 ישראל שם
 ואליה אשוב.

הגעתינו אליך סבא,
 כאן,
 למחרת בירקנאו.
 בתוך הבלוק הריך
 הדלקתי נרות.

תמונה נגדי עיני
 מונחת
 על דרגש העץ האמצעי,
 הבט אליו
 מתוכה.

ספרות השואה בב"ס רמת החיל ע"ש קהילות זגלאמבה

מאת: דליה כרmono מנהלת ביה"ס

בשנת הלימודים תשס"ג, המשיך ואף חתוחק הקשר בין ביה"ס רמת החיל לבני ארגון יוצאי קהילות זגלאמבה. כמספרם למדו תלמידי כתות ו' על חבל ארץ שלזיה ועל קהילות זגלאמבה. קטעים נבחרים מספר סוסנוביץ, קלטת קהילות זגלאמבה, חבורות, יומננים ותצלומים שקיבלו בספריה בית הספר מארגון יוצאי זגלאמבה היוו את החומר הלימודי וועוזות כמעט חיים לחיים יהודים פיזיים, תרבותיים ורוחניים אחד.

לקראת יום השואה, נפשה הדסה קנטור, מנהלת הארגון, עם תלמידי כתות ו' וספרה את סיפורה האישית בשואה מתוך המס'ר "לחיות ולא לשוכח". לאחר מפגש בן 3 שבועות לא נתנו התלמידים להזדה לлечת הביתה... בטקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה ספרו תלמידי כתות ו' לשאר התלמידים על קהילות זגלאמבה שחושמדו בשואה, והגברת פלה טריימן יוצאת קהילת סוסנוביץ כיבודה אותנו בנוכחות ובבדרכה המרשימים. שקט מכובד השתרע באולם הטקס.

לקראת סיום השנה, התכיננו בספרייה בית הספר, נציגי בית הספר, מורים, תלמידים מכלות ו' ונציגי הארגון, מדור ראשון ושני, לטקס קריית ספרות השואה בספריה ע"ש הנפסים מקהילות זגלאמבה. הדברים החמים שניאו יזיד הארגון אברהם גריין, יצחק גרגנרט, סגנו והDSA קנטור, נגו בכולם, גם בתלמידות כתה י', הדר שנכח בטקס עם הוריה ועם סבה יוצאי סוסנוביץ.

שלט הרחוב הנושא לביה"ס "קהילות זגלאמבה" הפך לילדיו ביה"ס "רמת החיל", משלט רחוב סטמי לשלט בעל משמעות, כפי שאמר לי תומר, תלמיד כתה ו': "עכשווי אני יכול להגיד לכל עבר אורח איזה חיים היו וממשיכים להיות מాחורי השם זגלאמבה". תודה להדסה הרוח והמקורת, ולכל חברי הארגון על התמיכה והיעידות למפעל חשוב זה.

תקס קרייאת ספרות השואה ע"ש קהילות זגלאמבה בספרייה ביה"ס רמת החיל
Commemorating Zaglembie communities at Ramat Hachail School

היום נוסף נדבך למערכת היחסים שבין ארגון יוצאי זגלאמבה ובין הנהלת בית הספר "רמת החיל" בראשותה של הגבי' דליה כרמוון אשר השכילה והבינה את חשיבות הנחלה נושא השואה בקשר לתלמידי בית ספרה הצערירים. בשיתוף פעולה עם הנהלת ארגון יוצאי זגלאמבה ובתורמה שקיבלה מאטנו, רכשה דליה ספרים ופיתחה מקומות כבוד בספרייה בית ספרה. מקום זה הוקדש בספרות השואה בכלל וההדות זגלאמבה בפרט. הנהלת הארגון וחבריו מודים לבני כרמוון ומחלים להם הצלחה. מי יתנו ותתלמידים יירכשו ידע והבנה לנושא הרגיון למען שלא יישכח.

חימן נחמן ביאליק בסוסנוביץ - 70 שנה למוות

מאת : אלתר ולנער

שלוש שנים שעשה ביאליק בסוסנוביץ היו "תקופה חובקת ורעות השירה של וחיה". יוסף קלארמן, ממניחי התנועה הרוחיזיונית, איש סוסנוביץ, שהתיידד עם ביאליק מונה 15 יצירות שכabb בעיר זו בינוין: "מתי מדבר האחרונים", "מכותב קטע לי כתבה", "אכן חצר העם", "מקראי ציון", "אם יש את נפשך לדעת", "תיקון חוץ", "אין זאת כי רבות צרתני", "משורדים לבקר", ועוד. (ספר סוסנוביץ, עמ' 528).

בין השירים היה גם השיר "רזי לילה", עליו כתוב לימים הרב יצחק ניסנבוים, רב נודע בפולין, שנספה בגטו ורשה ב-1943, לאחר שביקר בנדין. "... אחרי ההבדלה באו ציונים אחדים מסוסנוביץ לקחת אותו לערים. הפתעה נעימה היתה לי לראות בין הבאים את יידי הטוב חן. ביאליק, שיב איז באססנוביץ ועסך בחוראת שפטנו. אחרי הדראה הלכת ללוון בבתו. הוא גור בביית עץ קטן. שוחחנו הרבה על עניינים שונים ועלתאי על יצוע. ביאליק נשאר עומד על יד החלון מבית אל חשתת הלילה. למחות בזקן מצאתי על שלוני את השיר "רזי לילה".

(פורסם בפנקס בנדין עמ' 307.)

בסוסנוביץ גם כתב ביאליק את סיפורו הנודע "אריה בעל גוף", בו תיאר בעת טופרים נפלא את דמותו של גיבור העירה, גס הרוח שחמתו מוטלת על הבריות ותחלפת גבורתו מלאה כל פה. כבעל מזומנים צוראים בכיסו וברגוז זכה לכינוי "אריה בעל גוף", "שיך קוראים במדינה זו לאדם גס העולה לגוזלה והוא עמד בסוטנו...". זאת בשלוב תיאורי הדמויות השונות בעיר החול ברבי ועד אחרון העגלנים אתם הוא מתරועע אחד מן החברא. לדברי גרשון סטבסקי מסוסנוביץ, ביאליק כתב את הסיפור בשנת 1898 והיה קורא את פרקי בפיות שהתקיימו ב ביתו בלילות שבת. כן היה קורא אז שר חדש, שכabb משך השבעו. ביאליק לא תמיד רווה נחת משך ישיבתו בסוסנוביץ והוא לו גם ימים קשים. עם זאת הייתה לו השפעה על החיים הרוחניים והתרבותיים. כן גיבש, לדבריו, שוכנו אחר כך בספר האגדה "יחד עם ידיך רבניצקי". (ספר סוסנוביץ, עמ' 271-272.)

בשלושת השנים בהן ישב ביאליק בסוסנוביץ ועבד בה כמורה תוך שזהה מסווג מואוד לעבדת החורה, לדברי סטבסקי, נתעוררו "הציונים הרוחניים" בהשפעתו של אחד העם לטפל בחינוך העברי לאומי של ילדי ישראל ובואדיסחה נוסד "חדר מתוקן" שלימדו בו עברית בעברית.

"...לאחר שחסן לו סכום ניכר בשלוש שנים עבדתו בסוסנוביץ ושמו יצא לתהילה, נאות להזמנה מאודיסחה למטה ולchan כמורה ראשי ומפקח ב"חדר המתוקן...". ביאליק ישב באודיסחה עד שעלה לארץ ישראל. "אך ימי סוסנוביץ לא נשכו מלבו ותמיד היה זכרם בחיבה תקופת נערם." (ספר סוסנוביץ, עמ' 59.)

ואכן ביאליק לא שכח. כשהגיע לביקור בפולין ב-1930, אחת הערים הראשונות בהן ביקר הייתה סוסנוביץ, בה התקבל בהתלהבות רבה. אסיפות וsemblies רבות נערכו לכבודו בחשתפות אלפיים. הוא ביקר במוסדות חינוך ובבתי ספר בסוסנוביץ ובנדין, בהם התקבל בטהבות רבה. כן סייר בתים בהם רבייה ותורה ובאכניות ובפונדקאים בהם היה סודע את למ וסיפר זכרונות על אותם הימים.

"אכן חצר העם, יבש היה עץ... ולא נא ולא צע ולא חרד העם..."; "אם יש את נפשך לדעת את המעלין ממנו שאבו אחיך המומתים..."; "קומו תען מדבר, צאו מtower השמה; עוד הדרך רב, עוד רבה המלחמה...". שורות אלו הן משיריו של המשורר הלאומי חיים נחמן ביאליק וככתב בסוסנוביץ בה התגורר ועבד במשך שלוש שנים.

שנות יצירה אלה של המשורר שנפטר ב-1934 היו לדעת גдолו השירה העברית מיטב יצירתו השירית. ביאליק הציר כתוב בסוסנוביץ יצירות שנודעו לימים כיצירות מופת, דוגמת "אכן חצר העם", "אם יש את נפשך לדעת", "מתי מדבר האחרונים" ועוד.

חימן נחמן ביאליק ב ביקור בנדין ב-1930. בתמונה - ביאליק (יושב במרכז) עם קומצ'ה של צערוי מארחי' בנדין. קיצוני מימין עטור זקן, חיים יצחק ולנער ממייסדי ומראשי צערוי מארחי' בפולין

比亚利克的肖像，他坐在中心位置，周围是他的朋友和家人。背景显示了1930年在布达佩斯的场景。文本描述了他在布达佩斯的经历，包括与当地犹太社区的互动，以及他在布达佩斯期间的活动。文本还提到了他的文学作品对当地的影响，以及他在布达佩斯去世后被纪念的情况。

בני ליוור

קיים יחסים הדוקים עם הרשות העליונה, ועמד על של. אין מוצא של הרוזן את עורך הדין שלו ליוור והציג לו סכום גדול, תמורה ביטול התביעה,อลם הוא סירב לחייב עמו בדברים. כך לא שעה להצעתם של ידידים, שייעצו לו לא לחסתכסך עם גוים תקיפים.

גם במשפט ניסחה הרוזן, באמצעות השופטים, להשפי על רואון ליוור שיחסור בו מתייבתו,อลם הוא ענה: - איני זוקק לכפסו של הרוזן, ואני רוצה לקחת כסף מאדם שהרים ידו נגד חברו. ואם חפכו של השופט הוא, יחלק את הכספי לצדקה, קראות עניין. הוא נכון לחזור מ- מתבעתו בתנאי אחד, שהרוזן יחתום בבית המשפט על התחריבות, ש مكان ואילך יהיה בניו ובני רשותם לנושא בדריך זו. הנה כי כן הייתה הדרך לרשות הרבים. כי מי בדק אם בניו של ליוור הם הנושעים? ועוד מספרים:

בנסע פעם בדרכ פגע עגלון, עמושה עורות, וגלליה הקדמים שוקעים בבו. העalon הצליף באכזריות בסוסים,อลם העגלת אינה זהה מן המקום. אמר לו רואון ליוור לעגלון: - מודיע תהה הסוסים, מוטב שתעזר לסתום ותדוחר את העגלת. והוא עצמו עמד ועזר לדוחר את העגלת. בפתחו נתקוו לארץ וקרוא אל מתחת לגלל. "יאילולא הרצת בסוסים וערות להם, כי או מצאת את מטבח הוזב...". לימים אמרו בנדין, ליוור עשה מבוץ - זהב. כל עוד היה בחים התגוררו כל בניו וככדי ב ביתו. רק לאחר מותו הם בנו בתים לעצםם, ובערו לאזרח החדש של בנדין.

פנקס בנדין, עמ' 340

משפחה ליור בנדין הייתה יותר משפחה – שבט (למעלה 200 נפשות), יהוד הרחק מחוץ לתחומי העיר. הם נטלו חלק פעיל בחיה המדיניות, החברתיות והכלכליים של בנדין. אב המשפחה רואון ליוור, נולד ב-1832. מכונה היה "ראון הגודל", לפי שהיה גביה-קומה, רחב כתף, ובעיר רווחה הוצאה, שמנג של רואון ליוור עשוי להשפיך לחנות של עורות. תודות למרצו הוא זוכה בעושר, מחלציו של ענף העור באגלמבה. כן מוסיף בנבניצקי כי שיר זה שהודפס במסף "השילוח" זוכה לשבחים רבים מאת אחד העם, עורך "השילוח". (כך לדברי ספר סוסנוביץ מהשכורת 50 רובל לחודש... אף כי העבודה הזאת, היא זרה לרוחה). בעריו הוא סיים את הפאמה הגדולה של "המתמיד". כפי שכabb לרביבצקי: "כתב אני שיר גדול מעין פואמה. אם יכולתי ביד לגמר אותה מאוחר. אך מסופקני מואוד..." בתגובה כתוב רביבצקי בספרו: "לא אדע לאיזו פואמה הוא מתכוון בדבריו. אפשר שכונתו לשירו הגדול "המתמיד". שהתחילה וגמר אותו בסוסנוביץ". כן מוסיף בנבניצקי כי שיר זה שהודפס במסף "השילוח" זוכה לשבחים רבים מאת אחד העם, עורך "השילוח". (כך לדברי ספר סוסנוביץ והסביר בוגלביה, כרך א', עמ' 57 – 59.). בסיום אזכורו מעם ישראל שאינו מתעורר ויוצא מהגאות, ומפנה לעתיד קשה. "עם המתגלה בגיא גאות חשכה כתהום... לא ייקץ אם לא יערינו השוט...".

מפתח (אינדקס) הרישומים היהודיים – פולין

JRI Poland

בדפי האינטראנס של RJR "העירייה שלנו" (Our Town) ניתן לראות אילו רישומים קיימים בארכיו הממלכתי הפולני לגבי עיריה או עיר מסוימת, ואיל ממה צולמו עי"י המורמונים. אבל החוקר לא תמיד בטוח מהי עירית אבותינו. מבון מיליון הרישומים היהודיים בעיירות ובכפרים בפולין, נותר מסד הנתונים של RJR אפשרות סקירה מיידית של המקומות שבהם עשויים להימצא רישומים. המסד מציע גם אפשרות לחפש את השמות באירועים שונים אפשריים, על פי שיטה חומת'א-ברת מציאות שנותן בעלי כליל דומה.

לאפשר לחפש בסיס הנטונאים שמות משפחה ושמות ערים. אין זאת אומرت שnitן
למוצאו את כל הרישומים לעיריה מסוימת, אבל אם כפּר קטו מזוכר ברישומי עיר
ויתר גודלה, הרי חיפוש ברישומים אלה עשוי להניב מידע שבו מזוכר הceptor
עלור לחוקר לפחות במידות קת' את הרישומים של אותו כפר. את רוב החיפושים
אפשר באיזור גיאוגרפי מסוים, אולם שני מגاري מידע שנוספו לאחרונה ל-
JRN – רישימת הדרוכנים של המכון ההיסטורי היהודי והודעות מבית המשפט
שניתנתו אחריו המלחמה – מהיכבים את החוקר לחפש בסיס הנטונאים שהלם ולא
לברורgal את עצמו לאזבך וגאופרגי מהוניהם

המוכרו הממלכתי הפולני על גראן-פְּרָנְסְּסִי. מושג זה נועד לשלב ביסודו של גראן-פְּרָנְסְּסִי את הנזונים הבסיסיים עצם, הריחוף מוצלח ניבע את העדר בפתח הנזון את השם, מספר הרישום, השנה שבה נרשם האירוע (לא בהכרח השנה שבא האירוע התרחש). תוצאות החיפוש כוללות גם את מספר חמיקופילים, ולפיו ניתן להזמין את המיקופילים מספריות המורמוניים, ולעין רישיושים עצמו בספריה המקומית. לגבי רישומים שלא צלמו ע"י המורמוניים, יש לעקוב אחר הזראות באתר האינטרנט, הכוללות גם טופס להזנת הרישומים מהארכיו הממלכתי הפולני.

שים שמות של משפחה אINTERNET של RJR כולל גם רשימות של שמות משפחה, שנלקטו מהפותחות שכבר חוכנו, לגבי רוב המקומות. בכל רשימת שמות נכללו כל חלפי השמות האיות, כפי שנכתב בעברית ובריבויים האזרחיים של העיר. נקודה זו יכולה לשמש לעזר לחוקרים שאינם זורכים לבדוק את כל השמות הענפי המשפח החשוניים, אבל זכרונם עשוי להתרען בסוקרים את הרשימה. בדרך זו ניתן גם לולות אינטראקטיביים.

אתר האינטראקטיבי של JRI - Poland : www.jri-poland.org
אתר גזלמביים : www.shtetlinks.jewishgen.org/Zaglembie/Zaglembie.html

ב-IR. במספרצדיהם פשוטים

דיברשות שם המשפחה TOBIAZ						
בטיס הנזכרם LOMZABIR (רישום לידות-ב-טברניה: לומזה / אחר: ביאלייסטוק)						
שם המשפחה	שם פרטי	שנה	סוג	מס' המיסמך	שם האב	שם האם
TOBIAZ	Maryam	1884	B	30	Szolim Izraelowicz	Malka
TOBIAZ	Chiam	1886	B	21	Moszk Idzkowicz	Chia Ryfka
TOBIAZ	Josk	1886	B	11	Symon Davidowicz	Leja
בטיס הנורותם LOMZABIR (רישום נישואין-ב-טברניה: לומזה / אחר: ביאלייסטוק)						
שם המשפחה	שם פרטי	שנה	סוג	מס' המיסמך	שם האב	שם האם
TOBIAZ	Sora Ryfka	1832	M	6	Idzk Izraelowicz	Devorah
KATZ	Yitzhak	1834	M	6	Moszk Idzkowicz	Leja
בטיס הנורותם LOMZABIR (רישום בטירות-ב-טברניה: לומזה / אחר: ביאלייסטוק)						
שם המשפחה	שם פרטי	שנה	סוג	מס' המיסמך	שם האב	שם האם
TOBIAZ	Sora Ryfka	1832	D	60	Idzk Izraelowicz	Sora
TOBIAZ	Naftel	1834	D	25	Moszk Idzkowicz	Ryfka
TOBIAZ	Chackiel	1834	D	11	Symon Davidowicz	Sora Leja
קובץ הנורותם	קשר למידע המורומיים / סדרתם של LDS					
LOMZABIR	1199530, 1199531, 1199532, 1618507					
LOMZAMAR	לחץ כאן להוראות					
LOMZADEA	לפניהם עמידה מוסמכת					

11.07.2004
אברהם גראן (משמאלי) מעניק
מדליה לג'פרי צימבלר
Abraham Green (left)
and Jeffrey Cymbler
at the organization's hall

מדריך למילוי הרשומים היהודיים בפולין

הארציקונים הפלנאים מכילים אוסף ניכר של פנסים רישומיים בסיסיים יהודים, שהשראדו את פגעי הזמן וצעוי ההיסטוריה. המטרה של JRJ היא להציג מפתחות לכל הרשומים האלה ורישומיים אחרים. מסד נתוניהם זה, שזכה בפרס, הפך במחריות לאחד מעוזי החיפוש החיווניים לחקר תולדות המשפחה והביא לממחכה במחקר הרישומי היהודי, הן בשטחי פולין הנוכחות והן בשטחה בעבר. מסד הנתוניהם שואב את המידע משלווה מקורות עיקריים:

מיקרופילמים של המורמוניים – רישומים מארכיוני פולין
רישומים מהשנים 1810 – 1865, ובמקרים אחדים גם בשנים שלפני כן, צולמו במיקרופילים על ידי כנסיית המורמוניים, The Church of Jesus of Latter-day Saints (LDS), וניתן לראות אותם במרכזים לתולדות המשפחה של המורמוניים ברחבי העולם (LDS family History centers). קיימים כ-2000 מיקרופילים של יהודוי פולין המכילים למעלה מ-570 ערים ועיירות. מיקרופילים אלה היו את נקודת הפתחה לעבודת המיפוי והקמת מסד הנתונים המאפשר חיפוש.

הארלדיון הממלכתי הפולני – חיפוש ישיר בחודש יולי 1997, חתם JRI הסכם עם הארכיון הממלכתי הפולני (PSA) ולפיו JRI יפתח את הרישומים היהודיים שבארכיון, שלא צלמו ע"י המורמוניים. אלה רישומים מהשנים 1865 עד 1902, לפחות.

בשנת 2000, הורחב פרוייקט זה למילויו של מיליאון רישומים מ- 86 ערים בחלק המזרחי של שטхи גליציה, שחם כויס חלק מאוקראינה. רישומים אלה נמצאים בארכיון AGAD, GLOWNE Akt Dawnych, Archiwum, המרכז לרישומים היסטוריים בוורשה.

עם חוספת המפתחות האלה, חוץ לנגיש מידע על מאות אלפי רישומים יהודים מחוץ לגבולות פולין, מהעשרות הארכוניות של המאה ה- 19, וראשית המאה ה- 20.

מקורות אחרים
 כך לחשלים את השילוחות של מיפתוח הרישומים בעלי ערך גניאולוגי, JRI ממסמיכה לחסוך מפתחות מקורות אחרים, כמו המכון ההיסטורי היהודי בבורשה (Jewish Historical Institute) פולין על לידות, נישואין ופטירות, והודעות מבותי המשפט. JRI עוסקת, כמו בעיתונות פולני, בפיתוח "מדרך המשחר הפולני" משנת 1929 המכיל רשימות של מאות כבנין, בימי אדים מהשווים העכשוויים והקודמים של פולין, כולל שטחים שהאלפיים החל מאזור וילנה בליטה, אזור גרודנו בבלרוס, וכן ווהלין וליציה והמזרחה, שם קיים חלק מאוקראינה המערבית. רשימות אלה הן לעיתים המוקר הנגיש היחיד למידע מן המאה ה-20 על תושבי פולין היהודיים. המפתח, החמאפשר חיפוש הערים שבמדרך, מצדדיו בקשריות לתרשימים הגրפים של הדרכים הבודדות.

הדגמת חיפוש

ח' ח' על כפתר זה ופצל לפי הHorאות:

חופש במסד הוגנות

ברקו את JewishGen Family Finder בדף www.jewishgen.org/jgff כדי למצוא שמות
משפחה חדשים; הכנסו ל- JewishGen Family Finder את שמות המשפחה/שמות המקומות
החדשים שאת חווים. ברקו את JRI-Poland Shtetl CO-OP
השתדלו להציג את הרישום המקורי, צלמו אותו
וציינו את המזע החשוב. העבירו את המידע אל עץ המשפחה שלכם.

- שימושו לב למספרי המיקרופילמים של LDS (מורמוניים) או לאסמכתא של הרישומים בארכיון הממלכתי הפולני, הנמצאת בחתית הדף של תוצאות החיפוש.
  - הומינו מיקרופילים ממרכז המורמוניים או רישומים ישירות מהארקון הממלכתי הפולני (השתמשו בטופס ההזמנה הנמצא באינטראנט).

ח'יפות שורשים
בעבר יום ראשון - 11 ביוולי התכנסנו באולם הדרגן לשמע את הרצאות של גיפור צימבלר בנושא:
ח'יפות שורשים ובנייה עצי משפחה. האולם היה מלא
בבוגרים מה

מבחן לפוח. מהלך החרצתה המאפית, החוצה תועדות עתיקות מהחי יהודים בגאלמבה. ימייף, עיר חיה בנו-וורק, פעיל שנים רבות בתיעוד קורות יהודי גאלמבה משקיע בכך מושגים רבים. במהלך השניים, מסדר ימייף לארגון תעודות, תגוניות, מסמכים וחומר היסטורי יקר ערך שייעזר למילוי בתיעוד קהילותינו בניין משופתינו.

ימייף היינו בן הדור השני ליווצאי גאלמבה מבנדיין מזיבירציה.

נכאות הוקחה על פועלות החשובה העניק לו ארגון ווצאי גאלמבה מטבח "שם הכל איש" של החברה למדדיות המשמשתית.

11.07.2004 ניפורה נאמן, אמנית מגדרות הביר
דור שני ליזצאי גולדמבה,
ואברהם גryn באולם הארגון
Abraham Green and
Zipora Ne'eman at
the organization's hall

סוסנוביץ אני יודע...

מאת: צבי דנציגר

"...מי יודע עיר לישטינא? – עיר לישטן אני יודע..."

ח.ב. ביאליק "מי יודע עיר לישטינא"

בית לחם הנצאות

הקרן לחקר השואה והגבורה
על שם ורדה
מושטום

הפרדיה העולמית של יהודו טליין
התאחדות יהודית ווציא פולון בבריטניה

לכבוד
מר אברהם גריין,
יור ארגון עולמי של יוצאי גולמבה,
רח' פרישמן, 23,
תל-אביב, 63561
ידיidi אברהם, שלום רב,

מצאתי עניין רב בתוכנו של המידיעון מס' 14, שיצא
לאור בהודש אפריל 2004, מטעם ארגונם.

החוואר משקף פעילותם הברוכה בתהווים ובטים.
בעיקר התרטשטי מודרכי החשתבות של דור המשך השני
והשלישי, במילוי המשימה ההיסטורית, בהחייאת הזורן
תוך טיפולם מושתנן המפוארת של קהילות גולמבה.

הנכם רואים לשמש דוגמה ומופת לארגונים אחרים
במסירותכם ובהעברת מסר השליחות לדורות הבאים.

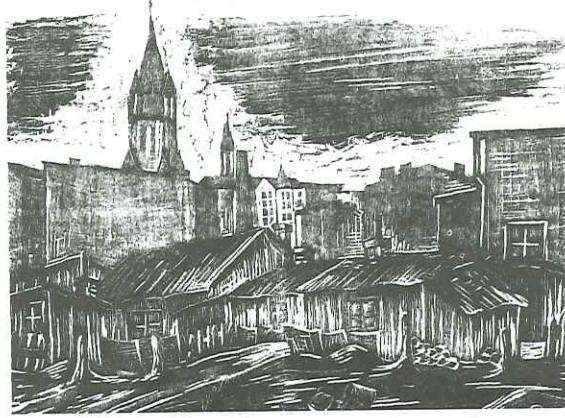
תבורךו על מעשיכם!
ברכה / ז. ז. ז. ז.

מרדיין גולדחט
מנצ'יל הקון

על משקל שירו של ביאליק, אומר אני – עיר סוסנוביץ אני יודעת!
נולדתי בסוסנוביץ, שם גדלתי, למדתי ושם טיילתי ברוחותיה, וסמטאותיה
וחוויתי את התפתחותה. הכרתי את הבתים ובפרט את בתיה היהודים, בתיה
הנכשות, הי"שטיינבלך" ומוסדות אחרים כמו: בית החולמים היהודי אשר נוסד ע"י
רופאים יהודים (בית החולים היהודי בעיר, "פקון" שמם, היה שיקלח לחברות
מכרות הפחים ולא היה ערוץ לקלט את האוכלוסייה היהודית), בית היהודים
היהודים ובית הכנסת המרכזי.

אבל, לבית אחד אני מתגעגע במיוחד והוא בית הספר "זומרהי" בו למדתי משחר
הילדות. בית ספר זה נוסד ע"י חימן נחמן ביאליק אשר הגיע לעיר ב- 1897. ב-
בבית הספר הזה למדו עיבריס בעיבריסי. בית הספר שכן בבית של קומה אחת
בפניות הרחובות טרגובה (Targowa) וגולבקינגן (Glowackiego). בית ארוק אשר
פנה למולו נקרא רחוב טרגובה ואילו חכימות אל כחות ווּוּ מגוש מקובל
אליו נכנסו מרוחב גלבזקינגן. הבית היה מחולק לחדרים, קתנים
וגודלים. חדר אחד היה גדול במיוחד והוא שימש להתכנסויות. שם התפללו ושם
קבלו אורחים חשובים. אחד מהם היה הרב קוק אשר למד אותו שיסרי ארץ
ישראל. היתר היה מחולק לחדרים גטומה וכעדות לכך בין בוגריו היו מדריכי
סטודנטים כמו פרופ' נתן גולדבלום, וירולג ידוע בעולם בחקר מחלת הפוליו, ופרופ'
ש. פרון (קמינסקי) היסטוריון מפורסם בחקר תקופת בית שני.
צוות המורים בבית הספר היה מסור, בעל ידע ואחדות על התלמידים. צוות זהיצר
אויריה מיוחדת בבית הספר ולכך הייתה תקופה זו יוצרת אצל געגעים חזקים.

שברים וא/or יעקב צים

שכונות עוני בסוסנוביץ 1937 (ABISYNIA*)

* רק שלוש עבדות מתקופת הלימודים בבית ספר לאמנויות בסוסנוביץ
שדרו והגינו לידי יעקב בשנת 2000

ב"שברים וא/or", ספרו של יעקב צים (קובה צימברקנוף) על קורותיו בתקופת
השואה, מ Robbins' "шибרים" מן "אור".
אך על פי כן ניצח האור בסופו של דבר, לדברי המחבר שרדר, עליה ארצת, הקיים
משפחחה וזוכה להימנות עם אמני ישראל.
ה"אור" של האופטימיות והונחיות במאבקו לחוים בא לעוזר במאבקו לחוים
ニיצל לא מעט הוזות לאומנות החזיר, אותה למד ורכש בנעריו. "זכרתني את הכלל
באמנות הרישום, "במקומות מסוימים עט המפגש עם הצל הכחיה ביזור, שם האור חזק
יותר", לדברי צים בזכרונותיו. ואומרו, אמונות החיזיר הייתה לו לארש הצלחה
בימי האימה של הכיבוש הגורגני, הגטו בסוסנוביץ ובמחנות אונגרה, בלחימה
ובוכנוואל.

הזכורות משלנות האור וימי החשיכה מלויים את המחבר בדרכו רבת ההיסטוריה
וחתלוות. שנות האור הן מן הבטי בסוסנוביץ ומהזכרת כי"עיר אשר מכפר יצאה
ולברך לא הגעה..." כלשונו של ביאליק, שהונגור בה שלוש שנים.
צים נולד בסוסנוביץ, בן להרמן צימברקנוף ולגבירותאלה לבית הרמן וגדל
במשפחה שלא הייתה ציונית, אך מעורר בתרבות היהודית. הוא היה חבר בקונגרס
הנעור הציוני בסוסנוביץ

"Bagelmacher"
"Bagel – maker"
a sketch by
Jakob Zim (Cymberknopf)

"ביגלמך"

תיעוד קהילות גולמבה

צוות הארכון / מוזיאון שוקד בימים אלה על ארגון, מין וסדור החומר הרב
הנמצא בארגון. כי קיים חומר רב המתעד את תולדות קהילת גולמבה הכולל:

• תМОנות

- רשימת תושבי גטו בנדז'ין
- רשימת תושבי גטו סוסנוביץ
- ספרי טלפון ודפי זהב מהשנים 1926 – 1939
- טבלאות לידח, נישואין ופטירה של משפחות בנדז'ין לפני מאה שנה
ויתר
- תיעוד המכבות בבית הקברות בצד'ז'
- רשימות נשים שהועברו למחלנה גורסווין
- העתקי דרכונים של בני גולמבה לארצות דרום אמריקה
- ספרי יזכור לקהילות האזר (חסר לנו פנקס בנדז'ין)

ועוד חומרים רבים וחשובים. אנו מקיימים אסמיים אחורי החגיגות את ארגון החומר
על מנת שיוכל לעמוד לרשותכם. כמו כן נשמה לקבל חומרים נוספים שישירו
את תיעוד קהילתו המפוארת.

איליה, ארנה, ענת

ארנה נידרמן – טל: 04-7361431 ; 050-6294060 ; ornan@actcom.co.il

הוא מספר כיצד ניצל חוזות למכחול שבידו, כאשר שימוש צבע, שרטוט, צייר
פורטרטים ועוד ועוד. כך שרד את המהנות ואת עצדת המות עד שהוחרר במחנה
ובוכנוולד ממנו עלה לישראל עם "ילדי בוכנוואלד" וכןן בארץ החלים לימודי
ב"בצלאל החדש" זוכה להקים משפחה.
"ירדו של הספר הוא גם בציורים ובאיורים של המחבר. ובלשונו של צים: לצד
הציורים המעילים זכרונות וקינה על האובדן נוצרו דפי חיבור אלה.
הספר הוקדש לאמו ולאביו ולכל בני משפחתו העניפה שנשפך בשואה ולא זכו
לbove לcker ישראלי ומהוות נבדך נסף לבני יד ושם למילונים שננספו בידי
הצරרים הנאצים.
ונטרנו בחיים אודים מוצלים מאש וממן הנזרים הצמחנו ענפים חדשים אלה הם
ילדינו ונכדינו", כתוב המחבר, "יחסים עטנו בסדר וקוראים בהגדה של פסח
שאינם עצבייה ומשמעותם ביציאת מצרים ותוך כך גם על יציאת סבא וסבתא
משליטו האופל אל אור החירות".

אלתר ולמר

דמי חבר

הפעילות הרבה של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכספי
הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים בבית ספר לאמנויות בסוסנוביץ. אנו מבקשים מכל
חבר שטרם שלים את דמי חבר לעשות זאת בהקדם. את דמי חבר ניתן לשלם:

- ▷ ישרות לחשבון הבנק - בנק לאומי – בת ים – סניף 861 – לאותו "ארגון" 33938/34. המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו וכנותו כדי שנידע למי ולאן לשולח קבלה.
- ▷ באולם הארגון (רח' פרישמן 23 ת"א) הפתוח ביום"ד אחה"צ. סלה הוברפלד – יהודה הנשיא 5, רמת-גן, טל: 03-6194390. יחק טורנו – אחד העם 79, תל-אביב טל: 03-6852213. רותה קנטור – חיפה. טל: 03-6775605. שלמה גראור – חיפה. טל: 04-8360960. צבי לנדא – ת.ד. 4120. טל: 03-5067337. בת-ים, 59395

חברי ארגון רבים טרם שלמו את דמי חבר לשנה זו. למרות זאת אנו
ממשים מאמצינו להוציא את העלו שועלת כסף רב.
חברי הארגון, דבר שועלת כסף רב,
אנא, שלמו את דמי חבר כדי שיכל להמשיך בפועל החשובה של
הארגון. קיומו של הארגון תלוי גם לכם.

BETH-HATEFUTSOTH

בית התפוצות השתלמיות במויאן בית התפוצות

השתלמיות בשיתוף עם הקון החדש לכולנו וטלזיה עם המרכז האוניברסיטאי לפיתוח סגל בכיר בחינוך, אוניברסיטת תל-אביב מסע קולגוני אל התרבות הישראלית

מודכהתה של התרבות הישראלית ומיטה בקולג' הדוקומנטרי 14 מפגשים. אחת לשבועיים, ימי ד' 30:16 – 30:19, החל מחודש נובמבר 2005 (56 שעות לגמול) *****

סדרת העשרה המבוססת על משאבי המוזיאון
מוזח אידופה – ערים, עיריות ודמויות
חיבים יהודים והשתקופות באמנות, הציום, סרטים תעודיים וסרטים מעולם הקולנוע היהודי 8 מפגשים. ימי ב' 10:00 – 12:30, החל מחודש נובמבר 2004.

לפרטים נוספים, נא לפקות לרשות השתלמיות: רבקה אדרת, טל: 6405885 – 03

השתלמיות בשיתוף עם ביה"ס המרכז לחוראת השואה ביד ושם 60 שנה לסתום מלחמת העולם השנייה

סמטר א': **1945 – סוף ותחילה**
הlm השחרור בתום מלחמת העולם השנייה והחזרה לחיים :
היסטוריה, ספרות, קולנוע, צילום ואמנויות.
בין המרצים: פרופ' ישראל גוטמן, פרופ' יורם דינשטיין, פרופ' משה צימרמן, ד"ר יצחק ארד, ד"ר אמונה גפני, ד"ר אביבה חלמש, ד"ר ערן לרמן, ד"ר רוני שטאובר, מר לובה אליאב, מר יעקב גروس, מר רפי וייכרט, מר יוחנן פלץ (וילר ארנון החילים המשוחררים), גבי מרום רינר. 14 מפגשים, ימי ג' 16:00 – 20:00 החל מחודש נובמבר 2004. 56 שעות לגמול

סמטר ב': **2005 – לא נרגע הזברון...**
התמודדות עם זיכרונות השואה והעבר היהודי באירופה 60 שנה אחרי :

הגות, תקשורת, ספרות, קולנוע ואמנויות.
בין המרצים: פרופ' שבח ויס, ד"ר רפי ואנג, ד"ר עדינה מאיר-מריל, ד"ר רוני שטאובר, ד"ר עופר שיפ, חי' קולט אבטל, גבי אריאלה אמר (חמרץ לאמנות יהודית האוניברסיטה העברית), נבי בבית ברוטין, מר רפי וייכרט, מר דוד ויצטום.

14 מפגשים, ימי ג' 16:00 – 20:00 החל מחודש מרץ 2005. 56 שעות לגמול (מומלץ להשתתף בשני הסמטרים, אך ניתן להשתתף גם באחד לפי בחירה)

יום עיון ב"בית התפוצות"

לאחר הפסקה של חצי שעה, התכנסנו באודיטוריום להרצאה מלאה הסרטים על חיי היהודים/amצע המאה – 19 ועד תחילת מלחמת העולם השנייה, עולם היהודי עשיר. ראינו סרטים אלימים על "ה'חרד", ה"מלמד" והילדים שלמדו תורה. ראינו סרטים על קהילות שונות ובתוכם סרטים על בנדין, סוסנובי ועיירות נוספות מהচ'ז'ז גלבניה, תיעוד מיוחד שלא קיים במקומות אחרים.

לאחר הפסקה קצרה, התכנסנו להרצאות המורתקת של חיים גיזלי על חיפוש ומציאת שורשים ובניהם עצי משפחה, נושא שעניינו את כל מי שהגיע. חיים חראה לנו על גבי מסך את הטעינה של מציאת שורשי המשפחה וחבאי דוגמא לשורישה של משפחה עד המאה - 17.

סיימנו את יום העיון בהרגשה של סיפוק ממה שחוינו.

שמעון ניצני

ביום שישי 30/4/2004 התקנסנו ליום עיון ב"בית התפוצות" בתל-אביב. מעט חששות ליוו את יום העיון – האם אנשים ייענו להזמנה, האם התוכנית תענה על הציפיות, האם הנושא חשוב לאנשים, שיעזם הכל ויבואו ביום שיישים עיון. הגנו 45 אנשים, שככלו את ניצולי השואה ודורות המשך, מעלה ומעבר לציפיותינו.

התוכנית כללה: סיור במוזיאון בשתי קומות. הציגותי לקבוצה שהמדריכה דור שני ליויצאי זגלמבה. ערבנו בכל שלוש קומותיו של הבית: ראיינו על תערוכות של בתני כניסה מוקומות שונות באירופה, דיברנו על יהדות וידישקיות, התנסינו בטכנולוגיה החדשה לאותור מידע, כולל גלישה באינטרנט וצפינו הסרטים קצרים.

"מדור לדור"

כינוס עולמי ראשון מסוגו בישראל, של ניצולי השואה

ודורות המשך

"עיר ב"יד ושם" – רשות הזיכרון לשואה ולגבורה
בחסות נשיא המדינה, מר משה קצב
ורעיהו גב' גילה קצב

בתאריכים כ"ט – ל' בניסן תשס"ה, 9-8 במאי 2005

הכינוס יערך במסגרת אירוע היובל של "יד ושם"
ולציון 60 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה

יובל יד ושם

חזרה לאחים ו מורשת בית אבא הנושאים המרכזים שידונו בכניםו היו: "החזקה לחיים", מורשת בית אבא, העברת הפליך לדורות הבאים, מהות הזיכרון, חזה ליהדות- ילדים בשואה, הצלחה והתנגדות והבטיח האמנות והתרבות של דור החמש.

גולת המכתרת של הכניםו תהיה – אירוע הצדעה ממלכתי ור' משתתפים בתואר

השרון בפלרין שייערך בשיתוף עם צה"ל ו משתתפי "מצעד החיים" ובחסות

נשיא המדינה ורעיהו ובמעמד ראש המדינה.

תקופת הכניםו תהיה הזדמנות ייחודית של הניצולים להיות בין המבקרים הראשונים במלון המוזיאוני החדש של "יד ושם" שיפתח בחודש מרץ 2005.

ה משתתפים יוכל גם לצל את שחותם בכניםו כדי למלא את חותמת הקדושה לרשום דפי עד על יקירותם שנפטרו בשואה. הניצולים יוכל לצרף את שמותיהם

למגרר העולמי של שמות הניצולים שבונה יד ושם, להפוך במוזיאון חפצים,

תיעוד וחומר ארכיאוני למען הדורות הבאים.

ההכרה בחו"ל כבר החלה. בארץ תחול ההרשמה בעוד מספר חודשים.

משלחת הניצולים ודורות החמש מחו"ל יוזמו לישראל לקרה ערב יום הזיכרון לשואה ולגבורה שיערך ב- 4 במאי ושתתפו בעצרת הפתיחה הממלכתית

ל Zion יום הזיכרון לשואה ולגבורה ולמחרת בכל האירועים המתקיימים ביד

ושם.

הוקהה לניצולים מדינת ישראל, "יד ושם" ו"מרכז הארגונים" של ניצולי השואה מזמינים את ניצלי השואה ובני דור החמש מהארץ ומהעולם לעלות לרגל לירושלים ביום 2005 בחודש זה זה יערכ מפגש בין-זרוי מיוחד בימיו במסגרת אירוע היובל ל"יד ושם" ו 60 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה והנצחון על גermanיה הנאצית.

ニיצולי השואה מהארץ ומרחבי העולם ישתתפו בכנס ראשון מס'ו. הכנס, הנודע להביע הוקהה לניצולי השואה על עוז רוחם ויכולתם לשקס את חייהם ועל תרומותם לחברת ולמדינה בה הם חיו. ויחד עם זאת לפעול להagation מחותיבותם של זירות החמש לזכרו השואה ולהנחלת לדורות הבאים בשיתוף עם "יד ושם" – רשות הזיכרון לשואה ולגבורה.

הכנס יימשך יומיים רצופים, ב- 9-8 במאי 2005, ביכירות השונות שברחוב "יד ושם". הוא יכלול מפגשי דיוונים בין הניצולים לדורות החמש, טקסים, ערבי שירים של העם שהיה, מפגשים עם אמנים ויצרים בני דור החמש, מפגשי חיילים לוחמים, מצלמים, פרטיזנים ופניות של חברי לאנדרטת הנופלים, יוצאי מחנות וגטאות, ארגוני ילדים בשואה וילדים במסטור מהארץ ומרחבי העולם.

Z zagłębiowskiej prasy

"Trybuna Śląska" 09.06.2004 Będzin: Sensacyjne odkrycie: W piwnicy do dziś widać doskonale zachowane zdobione kolumny dawnej bożnicy i zwieńczenie sufitu. Na ścianach znajdują się freski i napisy w jidisz Te, niestety, są już mocno poniszczone. - To wszystko wina zalania wodą - mówi Wanda Wąs, która od 1953 roku używała piwnicę jako skład opału na zimę. - Do tej pory utrzymywałam w piwnicy porządek. Mąż powiedział mi, że prawdopodobnie kiedyś był tu żydowski kościół więc niczego nie zamalowywaliśmy i dbaliśmy, żeby niczego nie popsuć. Nikomu nie chwaliłam się, co tu mamy, żeby nie kusić zlego." (PS).

"Dziennik Zachodni" 09.06.2004 Bożnica w suterenie: "Dziewiętnastowieczną bożnicę żydowską odkryto w będzińskiej kamienicy. Część murów jest zniszczona, ale w niektórych miejscach zachowały się fragmenty kolorowych malowideł, oraz dwie kolumny.

...."Na ścianach zachowały się kolorowe malowidła z winogronami, palmą, budynkami, wilkiem i wzorami geometrycznymi. Wczoraj miejsce obejrzał Jarosław Krajniewski, historyk Muzeum Zagłębia w Będzinie. - Na ścianach zachowało się kilka napisów po hebrajsku, na ścianie wschodniej fragment napisu "Jerozolima". Przypuszczam, że ponad nim musiał znajdować się wizerunek miasta - wyjaśnia. Fundacja Jona zamierza wyremontować bożnicę, wpisać ją do

rejestru zabytków i udostępnić zwiedzającym. Takich bożnic urządzonejnych w domach do których chodzono się modlić mogło być kilka w mieście - wyjaśnia prezes Fundacji. Szydłowski przypuszcza, że odkrytą bożnicę mógł ufundować Winner, jeden z najbogatszych Żydów w mieście." (Kapi)

"Dziennik Zachodni" 08 lipca 2004. Tu modlili się pobożni Żydzi!

"Będzin. Wczoraj w piwnicach kamienicy przy ulicy Potockiego dokonano wyjątkowego odkrycia. Okazało się, że pogłoski i przekazy dawnych mieszkańców o tym, że sześćdziesiąt lat temu istniało tu miejsce spotkań imodlitw pobożnych Żydów okazały się prawdziwe. W co najmniej dwóch piwnicach znajdują się na to niezbite dowody. Odnaleziono freski przedstawiające sceny biblijne, charakterystyczne w formie dla domu modlitw, mezuzę na drzwiach wejściowych do jednej z piwnic i kolumny w środku.

..."Na razie nie wiadomo z jakiego dokładnie okresu pochodzą zachowane freski i kto jest ich autorem. Wśród hipotez pojawia się taka, że są one dziełem sławnego artysty, Samuela Cyglera. Obecnie piwnice przejdą pod opiekę konserwatora zabytków i historyków.

Członkowie Zagłębiowskiego Centrum Żydowskiego są przekonani, że będzie to szczególne miejsce na trasie wędrówek szlakiem śladów żydowskich w mieście. (Magdalena Nowacka)."

יום עיון (סדנא) לוחמי הגטאות

בתאריך 30/6/2004 יצאנו לסדנא (יום עיון) בקיובץ לוחמי הגטאות, תוך שימוש על זור שני. לכינוס הגיעו 25 אנשים, מספר יפה, בהתחשב שהנושא היה ביום חול. חלקם הגיעו מאזור חיפה. מטרת העיקרית של הסדנה הייתה לתת לחברי הזרע השני "טעימה" מהמשמעות של להיות דור שני לשואה.

התוכנית כללה: הכרת המזיאון, הרצאה על מרד גטו ורשה, הרצאה "צביה" – הצגת יחיד על צביה לובטקין, מניגות המרד בגטו ורשה. הכרת הארכיכון ואפרוחות החיפוש בו חומר על משפחות – כולל הצגת תעודות מאזור גולמבה וסזונת דור שני.

בסדנת דור שני ניתן הסבר על: מה זה אומר להיות דור שני עיי הפסיכולוגיה ציפוי. והעלתה עצה לארגון סדנא לבני הדור השני שתתקיים פעמי שבוע באזורי המרכז ותכלול 10 מפגשים. יתכן שייתוף של בני דור שני מארגונים אחרים.

מבקשים תגומות נשמה לקבל את תגובותיהם, העורחותם והצעותיהם של מי שהשתתפו בימי העיון הנ"ל.

שמעך ניצני

הנצחות אישיות

אנו מזכירים כי במרთף ההנצחה שביד הזכרון במודיעין נותרו עדין מקומות להנצחה אישית של בני המשפחה שנספו בשואה. הנצחת שורה אחת חרוטה בשיש שחור עולה 150 \$. המבקשים להנציח את יקירותם יפנו לאולם הארגון הפנתה מדי יום רביעי בערב וימלאו טופס עם הפרטים הדורשים.

בית המדרש בבןדיין

ייר קרון "יונה" - מרכז לתרבות יהודית בבןדיין - אדם שידלובסקי, יהודי לנו כי בבניין ברחוב פוטוצ'קיאנו (Potockiego) 3 בבןדיין נתגלו שרידי מבית המדרש "מזרחי" שהיה שם. במקום נתגלו חלקי צווד, צוררי קיר ועוד. בית המדרש התגלה בעת ביקור של שני ילידי בןדיין מנחם ליאור (ליור) מישראל וסם גולדובסקי מארה"ב.

Beit HaMidrash "Mizrachi" in Bendin

Remnants of the "Mizrachi" Beit Hamidrash were discovered in 3 Potockiego St. in Bendin, Head of the "Jona" organization - a Jewish culture center in Bendin - Adam Szydlowski who informed us about the existence of the site has sent us some photographs of the place. The "Mizrachi" Beit HaMidrash was discovered during a visit of Menachem Lior (Liwer) of Israel and Sam Goldowsky of the USA, both were born in Bendin.

שרידי בית המדרש ברחוב פוטוצ'קיאנו 3 בבןדיין
Beit HaMidrash at 3 Potockiego St. in Bendin

Nie całkiem odeszli

Radni podjęli uchwałę. Powstaje plac niedaleko miejsca walk w getcie żydowskim,

Plac Bohaterów Getta Będzińskiego.

Na razie (lipiec 2004-Gaz.Zagł.) w miejscu placu stoi garaż, trzepak, w pobliżu stare kamienice.

- Garaż będzie wyburzony, trawa wycięta. Na środku będzie stał monument upamiętniający tragedię holokaustu będzińskiego - mówi Adam Szydłowski, prezes Zagłębiowskiego Centrum Kultury Żydowskiej "Jona".

- Dwieście metrów od Placu Bohaterów Getta Będzińskiego mieścił się punkt gestapo, a 60 metrów dalej mur, za którym znajdował się stary żydowski cmentarz. Tak więc wybór tego miejsca wydaje się jak najbardziej uzasadniony. Wizytą na tym placu będziemy rozpoczęli oprowadzanie wycieczek z Izraela i wszystkich gości zainteresowanych pozostałościami kultury żydowskiej w naszym mieście - opowiada Adam Szydłowski.

Prace rozpoczną się jeszcze w tym miesiącu. Skorzystają na nich mieszkańcy leżących przy planowanym placu posesji, wykonane zostaną bowiem drogi dojazdowe do ich domów.

Jesienią Dni Kultury

Jak podkreśla Adam Szydłowski, budowa placu musi zostać ukończona przed październikiem, na który zaplanowano Dni Kultury Żydowskiej.

- Planujemy uroczyste otwarcie Placu. Swój udział zapowiedział także ambasador Izraela, Dawid Peleg - mówi prezes Szydłowski.

Podczas obchodów będzie też na Rynku Rybnym projekcja plenerowa filmu "Dybuk" Michała Waszyńskiego z 1937 roku. Wystąpi z koncertem zespół The Galizyaner Clezmerim, odbędzie się promocja książki "Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim", oraz spotkanie z młodzieżą uczącą się w dawnym gimnazjum żydowskim, obecnie Liceum im. St. Wyspiańskiego.

Przygotowania trwają. Ponieważ wiele spośród uroczystości odbędzie się na Rybnym Rynku, który nigdy był prawdziwą żydowską enklawą, organizatorzy obiecują poprawę jego wizerunku. Jednocześnie będą dążyć do zachowania klimatu tamtych czasów, m.in. dzięki latarniom gazowym i odsłonięciu bruku z tzw kocich łbów.

Magdalena Nowacka, Dziennik Zachodni nr 157, 7 lipca 2004

FUNDACJA JONA

Zagłębiowskie Centrum Kultury Żydowskiej z siedzibą w Będzinie

Będzin 05.05.2004

**Szanowny Pan A. Green
Przewodniczący Związku Żydów Zagłębia**

Serdecznie dziękujemy za gościnę na Ziemi Świętej. Podróż do pięknego kraju jakim jest Izrael była dla nas głębokim przeżyciem, pełnym niezapomnianych wrażeń i doznań duchowych. Jesteśmy wzruszeni życzliwością, wspaniałym przyjęciem i troskliwą opieką jak w najbliższej rodzinie. Każdy dzień pobytu, każde spotkanie z zagłębiakami, cudownymi ludźmi pozostanie w naszej pamięci.

Szczególnie dziękujemy za umożliwienie nam uczestnictwa w uroczystościach obchodu Dnia Zagłady w dniu 19 kwietnia. Rozmowy, spotkania dają nam poczucie, że tak naprawdę wyjeżdżając do Polski zabraliśmy z sobą w sercach przyjaźń i ogromną wiedzę o naszym Zagłębiu.

Drogi Panie Przewodniczący, na Pana ręce składamy podziękowania dla wszystkich osób, które poświęciły nam czas i opiekowały się w czasie pobytu. Przesyłamy pozdrowienia dla wszystkich członków Związku Żydów Zagłębia. Z niecierpliwością czekamy na kolejne spotkanie z przyjaciółm z Izraela.
Toda raba. Szalom

Adam Szydłowski
Mirosław Starzyński

*Adam Szydłowski
Mirosław Starzyński*

Odkrycie w Będzinie

List od Fundacji Jona

Drodzy nasi przyjaciele!

W dniu 7 lipca br w kamienicy przy ul. Potockiego 3 dokonano wyjątkowego odkrycia. Podczas spotkań z byłymi mieszkańcami naszego miasta wielokrotnie przewijał się wątek istnienia bożnicy **Mizrachi**. Dopiero wspomnienia

Menachema Liwera (Izrael) oraz Sama Goldowskiego (USA) doprowadziły członków Zarządu Fundacji Jona, Adama Szydłowskiego i Mirosława Starzyńskiego, oraz przedstawicieli Urzędu Miejskiego na wskazane miejsce. W pomieszczeniach dwóch piwnic, mimo upływu czasu zostały odkryte freski, przedstawiające sceny ze Starego Testamentu, oraz zachowane w prawie idealnym stanie dwie kolumny z dawnej bożnicy.

O odkryciu został powiadomiony Żydowski Instytut Historyczny, oraz Wojewódzki Konserwator Zabytków.

(Adam

Szydłowski)

WIADOMOŚCI Z ZAGŁĘBIA

Plac Bohaterów Getta Będzińskiego

Związek Żydów Zagłębia zwrócił się do władz miejskich w Będzinie o uczczenie pamięci bojowników getta, poprzez nadanie nazwy ulicy w mieście w którym walczyli z

hitlerowcami i żołnierzami żydowskiej walki podziemnej w latach okupacji.

W odpowiedzi otrzymaliśmy niżej publikowane pisma:

PRZEWODNICZĄCY RADY MIEJSKIEJ W BĘDZINIE

42-500 Będzin, ul. 11 Listopada 20, tel. 267-45-30, 267-70-41 do 46 wew. 242, 259
www.um.bedzin.pl e-mail: um@um.bedzin.pl

Będzin, 13 kwietnia 2004 roku

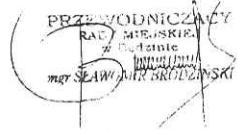
Szanowny Pan
ABRAHAM GREEN
Przewodniczący
Światowego Związku Żydów Zagłębia
Tel Aviv - IZRAEL

Szanowny Panie Przewodniczący,

pragnę poinformować, że z dużym zainteresowaniem przyjąłem propozycję nadania imienia Bojowników lub Bohaterów Getta jednej z ulic w będzińskiej dzielnicy Kamionka. Historia mojego rodzinnego Będzina bowiem to przez wiele wieków historia życia ludności żydowskiej w Będzinie.

Dlatego po przeprowadzeniu niezbędnych konsultacji merytorycznych z przedstawicielami władz samorządowych miasta, w tym z Panem Radosławem Baranem, Prezydentem Będzina, mogę przekazać informację, że najprawdopodobniej na początku maja br. na sesji Rady Miejskiej będzie rozpatrywany projekt uchwały o nadaniu imienia **Plac Bohaterów Getta Będzińskiego** jednemu z placów w dzielnicy Kamionka. Po podjęciu takiej uchwały przez radnych niezwłocznie prześlę ją na Pana ręce.

Serdecznie pozdrawiam

PREZYDENT MIASTA BĘDZINA

Będzin 19.04.2004r

Szanowny Pan Abraham Green
Przewodniczący Światowego Związku Żydów Zagłębia

W dzisiejszym Dniu Pamięci Holokaustu, proszę przyjąć wyrazy mojego głębokiego wzruszenia i pamięci o zagładzie ohywateli naszego miasta Będzina, Żydów z całego Zagłębia i Polski. Łączy się wszystkim uczestnikami uroczystości, przyjaciółmi na całym świecie, we wspólnym wspomnieniu o tragedii narodu żydowskiego

W tym wyjątkowym dniu, chciałbym przekazać wszystkim członkom Światowego Związku Żydów Zagłębia, byłym mieszkańcom miasta Będzina, Zagłębiakom, iż w wyniku działań podjętych przez Urząd Miejski w Będzinie, w dniu 1 maja 2004 r na uroczystej Sesji Rady Miejskiej, z okazji przyjęcia Polski do Unii Europejskiej – zostanie podjęta uchwała w sprawie nadania nazwy placu im. Bohaterów Getta Będzińskiego, w dzielnicy Warpie - Kamionka.

Mam nadzieję, że spełniając Państwa prośbę uhonorujemy będzińskich żydów, ich tragiczny los, cierpienie i męczeńską śmierć w obozach zagłady. Plac Bohaterów Getta Będzińskiego będzie stanowił wyraz uszanowania pamięci o bojownikach żydowskiego ruchu oporu, okupionego najwyższą ceną - jaką jest życie. Miejsce to dla przyszłych pokoleń będzie smutna, ale prawdziwą lekcją historii totalitaryzmu i holokaustu, ale też ostrzeżeniem by nigdy już nie doszło do podobnych tragedii.

Również w tym roku dzięki staraniom władz miasta, Gminy Wyznaniowej Żydowskiej z siedzibą w Katowicach, Fundacji "JONA" zostaną rozpoczęte wstępne prace przy renowacji i odbudowie jedynego ocalonego cmentarza żydowskiego na Górze Zamkowej w Będzinie.

Jestem przekonany, iż rozpoczęta wcześniej szeroka współpraca przez nieodziałowanego dr. Arie Ben-Tova, obecne starania władz miasta oraz Wasza pamięć o rodzinnych stronach, pozwoli nam nam na dalsze zbliżenie naszych dwóch narodów.

Prezydent Miasta Będzina

Radosław Baran

42-500 Będzin, ul. 11 Listopada 20 tel. (+48 32) 267-70-41 do 7
fax 267-62-19

Z zagłębiowskiej prasy

Plac ku czci bohaterów

Będzin. Radni miejscy podjęli uchwałę o nadaniu nazwy placowi położonemu w rejonie ulic Józefa Podsiadły i Wincentego Pola.

Wybrana nazwa brzmi : **Plac Bohaterów Getta Będzińskiego Będzińskiego.**

Przyjęcie tej uchwały to nasz wyraz uszanowania pamięci o tragedii, holokauście bieżących rodzin żydowskich, gehennie tysięcy osób, które zmuszono do ostatniej drogi od getta na Kamionce po piece Auschwitz- Birkenau - tłumaczy Tomasz Delowski, naczelnik Wydziału Rozwoju Lokalnego bieżącego Urzędu Miejskiego.

Wcześniej z prośbą o upamiętnienie dramatycznych losów bieżących Żydów zwrócił się do bieżących radnych Światowy Związek Żydów Zagłębia.

Prześladowania Żydów w Będzinie zaczęły się już w kilka dni po wybuchu II wojny światowej, w nocy z 8 na 9 września 1939, od spalenia tutejszej synagogi. Zakończyły się natomiast ostateczną deportacją do obozu Auschwitz w lipcu 1944 roku. bieżące getto symbolizuje także zbrojny opór. Niecałe sto metrów od tego właśnie placu Frumka Płotnicka i Cwi Brandes wraz z grupą młodych Żydów stawili heroiczny opór i zginęli od kul faszystów.

Ustanowienie Placu Bohaterów Getta Będzińskiego będzie uhonorowaniem tego bohaterkiego czynu, symbolem pamięci o ponad 30 tysiącach zamordowanych Żydach zagłębiowskich, a także o tych cudem ocalałych, żyjących obywatelach Będzina - uzasadnił uchwałę naczelnik Tomasz Delowski.

A milestone and memories at Holocaust museum

The following are reminiscences from the 10th anniversary of the opening of the United States Holocaust Memorial Museum in Washington, D.C., in November 1993.

By BERNICE EISENSTEIN

I meet a woman who is here at the gathering and she tells me her story of the family she lost, of her internment in Auschwitz. As I leave her, she kisses me, and she says, "Say hello to your mother from Auschwitz." Greetings extended through me from one woman to another who have never met and never will, but who are the same.

She is just one of the people I have been honoured to meet in Washington.

I see another woman and I go up to her. "Did you know my father? Did you know Ben Eisenstein?"

She opens her eyes in surprise and recognition. "Your father ran a canteen in Bergen-Belsen after the war. I knew your father well. My husband was his friend. I see his face now."

She lets me take her into my arms so that I can hold on to this moment, hold her memories of my father whom I have missed for more than a decade. I take her picture so that later, at home, and when I am ready, I can do a portrait of her, and then in my own way, I can recreate what I have learned.

I came to Washington for the weekend, Nov. 1 and 2, to join 7,000 others at the tribute organized by the United States Holocaust Memorial Museum to celebrate its 10th anniversary. The museum has called it a "reunion of a special family," and that is what I found — family.

I have always avoided crowds and adhere to the philosophy of Groucho Marx: never join anything that would have me for a member. But this was different. This will always be different.

My parents are survivors of the Holocaust, survivors of Auschwitz, and I grew up in Toronto only knowing "The Group," my parents' friends, who, like them, had survived the war, all marked with numbers on their left arms, "Greenies" in this New World, refugees who made Canada their home. Today they are old, and their presence has been reduced since many have died.

I went to Washington to meet people for the first time, knowing that I would never see them again. A child of survivors hears a Yiddish mantra all through the years of being raised — "Gedenk, Remember!" The word is spoken as an imperative. And its echo marks us with a responsibility that takes a lifetime to understand. Remember what?

We remember the stories our parents have chosen to tell us, or are able to tell us. More often we hear about life just after the war, about Bergen-Belsen, the displaced persons camp they lived in until they could leave Europe.

And sometimes, at a family gathering, at a dinner, on a Jewish holiday, there are stories about a parent's experience in the camps. We learn about typhus, lice, selections, beatings, hunger, who was helpful, who was not. We learn that there were Germans who helped Jews, hid them, brought them food; and we learn about the madness of liberation, the dis-

belief — there was nowhere to go, there was no home to return to.

Without our parents' knowledge, or even their understanding, these stories have given birth to the sensibility of how we, the children of survivors, perceive the world. There are nightmares, fear of enclosure, discomfort when hearing German or Polish spoken, even if the words spoken are of a gentle nature.

We have questions that go unasked or unanswered or partially responded to before the interruption of tears: What were your parents, our

grandparents, like? What did you do to try to save your sisters, your brothers? How could you start another family, marry and have children, after losing the first seeds sown before the war? How can you still believe in the idea of goodness and kindness and freedom after you have been stripped, shaved and engraved? After you have been made into ashes.

This is our legacy, our inheritance. Each survivor is marked as a Lamed-vav (the Hebrew numerology for 36). According to ancient Jewish tradition, the world reposed upon 36

Unknown Just Men who bear the sorrows and sins of the world, the Lamed-vav, who are indistinguishable from other men and often do not even recognize themselves in the role that has been placed upon them.

"The Lamed-vav are the hearts of the world multiplied, into which the griefs of humanity are poured into one receptacle," André Schwarz-Bart writes in his book, *The Last of the Just*.

There is a chassidic tale, Schwarz-Bart tells: "When an Unknown Just rises to Heaven, he is so frozen that God must warm him for 1,000 years between his fingers, before his soul can open itself to Paradise. And it is known that some remain forever inconsolable at human woe; so that even God himself cannot warm them. So from time to time the Creator sets the clock of the Last Judgment forward by one minute."

Perhaps the Last Judgment will never occur, since I now believe that the clock is constantly being adjusted, minute by minute, inconsolable soul to inconsolable soul.

The survivors I knew did not want their children to stand beside them in their remembrances of what had been done to them. As parents, they did not want their children to know the full price that had been exacted on their lives. Yet as children, as adults, we are told to remember. And so we become uninvited guests, gatecrashers passing underneath the sign: *Arbeit Macht Frei*. And we look to reunite with family members we have not met, and to take the hand of a parent and whisper in their ear, "We are here, we have always been here with you."

The Holocaust Museum welcomed nearly 7,000 people for its anniversary — 2,000 survivors, their children and grandchildren, their liberators and those who lost family members in the Holocaust. The walls of the museum encircle a profound experience, of emotion and education, and carefully and eloquently guide its visitors through the story of the Holocaust.

I hear this building speak to my parents, to all their friends, and to me and to my children and to the world, when I am in the Hall of Remembrance, the last room to enter after touring the museum: "Only guard yourself and guard your soul carefully, lest you forget the things your eyes saw, and lest these things depart your heart all the days of your life, and you shall make them known to your children, and to your children's children." These words inscribed on the wall are from Deuteronomy have presided over our centuries, unheeded, and we have been deaf to their instruction. I am made small within the grief that I feel.

I leave Washington the next day. As the bus enters the Lincoln Tunnel, just before arriving in New York City, I see a banner hanging over one of the arched entrances — "Never Forget." Surprised, I look again and see a date: 9/11. We have indeed forgotten if these two words become a repeated refrain that is constantly updated.

As children of survivors, we remember. And we will forever try to warn the souls of our parents so that one day there is no shame in our hearts for having looked away, for our inability to imagine something other than what has always been.

Bernice Eisenstein is a freelance editor and illustrator in Toronto.

Some 7,000 people attended the museum's 10th anniversary. The activities of the day were varied. Some lit memorial candles in the Hall of Remembrance; some danced in inter-generational celebration; and others, below, viewed the displays on contemporary genocide and crimes against humanity.

[Photos courtesy of US. Holocaust Memorial Museum]

Bernice Eisenstein, daughter of Regina Eisenstein, granddaughter of Moshe @ Mechale Oksenhendler of Bendin

Table of Contents

Articles in Hebrew

- Shlomo Nezer, "Zaglembie Communities at the last decade – 1930 – 1939" – Zaglembie Jews before the Holocaust
- Alter Welner, "Chain Nachman Bialik in Sosnowiec" – the famous poet had lived three years in Sosnowiec
- Hanit Reiter – Gitler – "Here in Birkenau (poem)
- The Liwer Family of Bendin (Pinkas Bendin, p 351)
- Zvi Danziger, "Sosnowiec I know..." – memories of the "Mizrachi" school in Sosnowiec
- Jakob Zim (Cymberknopf), "Rabbles and Light", a book review on Zim's new book submitted by Alter Welner

- Dalia Karmon, "Commemorating Zaglembie Communities at Ramat Hachail School"

- Haddasa Kantor, "Do not Forget!" the organization's connection with Ramat Hachail School and its student.

- visit to Poland on the last tour

Articles in Polish

- "Commemorating the Ghetto Heroes in Bendin" – articles out of the Polish press
- "An Old Beit Midrash was discovered in Bendin" – articles out of the Polish press

A letter from Toronto

Over the years the Israeli Zaglembier Organization continues to be faced with threats and challenges, not only to survive each day, but to counter and overcome the murderous terrorists. Always under attack, it requires great strength and courage to live in a world of violence, turmoil and threats.

Our Zaglembier brothers are able to take the time to involve themselves and published this wonderful Zaglembier Zeitung, sharing in it the news of its message all over the world bringing us all closer to the lord and the people of Israel as well, most important to the survivors children and grandchildren.

We rejoice when you celebrate interesting gatherings, holidays and events in general. We are overwhelmed when we hear of your plans for the future. We admire how you demonstrate with pride and courage, inviting the world of Zaglembier members to join you in journey of connecting one another.

All I wish to say is 'Yishare Koach' (thank you). Recently it was my pleasure, with my sister Regina to give a special reception in my home for Mr. Abraham Green and his lovely wife. Present were members of the Zaglembier executive. It was most rewarding that seven active members of the second generation of survivors attended the special meeting. Taking an active part in debate of the memento discussion as how to invite more young peoples to take an active part in the legacy.

מפגש יווצאי זגלטביה בטורונטו

A gathering of Zaglembier members in Toronto

We are all listened with great interest to Mr. Green's report in which he brought greetings from our lantzleit and their families, ending his talk by urging us to "Come to Israel".

Shalom! "Am Israel Chai"!

With love,

Jenny Eisenstein (Oksenfelder)

Holocaust Memorial Day Yom Hashoa Service – April 10, 2004

As in every year, a ceremony was held at the Memorial Site in Modiin, the topic of which was "Passing on Zaglembian Jewry heritage and the task of commemoration to future generations".

Thousands came to Yad Hazikaron - four generations Zaglembians, Knesset members, public figures, senior police officials, soldiers and many guests including youths.

A short military ceremonial drill conducted by a squad of soldiers from a nearby IDF base was followed by the traditional lit of the torches. Cantor Arie Brown, who conducted the religious part of the memorial service, chanted the prayers. "Yizkor" was said by Itzhak Greengrass and "Kadish" by Zvi Landau.

The following persons spoke at the ceremony: Mr. Reuben Rivlin – chairman of the Knesset, Profs. Shewach Weiss – chairman of Yad Vashem Council, Miss Ayala Avidov – second-generation of Zaglembie and Mr. Abraham Green - chairman of Zaglembie World Organization.

The "Zil Yarok" chore conducted by Martin Moskowitz provided the artistic program.

First, second and third generation of Zaglembian Jews participated in recitations of poetry and prose. The ceremony was conducted by Varda Greenberg (Tobiash) and Shelomi Karib (Krawinski), both second generation

יום השואה תשס"ד
Yom HaShoa 2004

The Second Generation

From the speech given by Ayala Avidov, at the Holocaust Memorial Service

I am greatly honored to be standing here before you, and to be the first of my generation to speak on behalf of second-generation survivors, at this important day.

We are the generation, to whom the words "grandfather" and "grandmother" were foreign. But we learned to speak these with our children.

We are the generation that everyone older than our parents received the honorary degree of "aunt" or "uncle", and with that, all their children became "cousins".

And so, as a result of this, I did not understand how my Aunt Chaneka, who I took for granted as my mother's sister, had the same first name as my mother, but different last names. Over the years I discovered that both Chankas had met on the way to a concentration camp, and that through the years, they grew closer to one another, to the point that they felt and considered themselves sisters.

We are the generation, that through our existence we commemorate the survival of our people, their strength and connection to this land and country. And our parents strong desire to live through the carnage, and to continue to survive and to lead a full life.

My friends, members of the second and third generation who today, fill this square which faces the Valley of Names, their presence here, today is the dignity and respect that both victims and survivors deserve.

We are here because of our love for our parents, and our desire to stand beside them, because of our longing, that does not grow weaker with the years, for grandparents, and aunts and uncles that we have never met. Our closeness that we have gotten to these characters is only the fact that we carry their name. And for those of us that had the privilege of visiting our Grandparents house, we felt, if for but a few moments, physical closeness too.

With the feeling of loss, we learned to live from an early age. From the day we returned home from the nursery with that piercing question: "Why on my birthday, don't I have any grandparents?"

We are here in words as well as actions, to insure that the mitzvah of remembrance is upheld for generations to come.

And from this I call out to all who feel like us, to come and join the active members in any way that you find to be right.

Ayala Avidov, from the House of Shlesinger (Bendin) and Viernik (Sosnowiec)

Melbourne remembers Tisha B'Av

By : Esther Kister

More than 100 Zaglembe, including survivors, and a pleasing number of second and third generation attended the 61st Yiskor at the Jewish Holocaust Museum and Research Centre in Melbourne. Addressing the audience, chairman for the afternoon, Alex Grossman began by welcoming a number of 2nd generation members to the committee. He said that the committee of survivors had been dwindling and they were concerned that they would not be able to continue to fulfil their pledge to their late president David Apfelbaum to continue to commemorate the liquidation of Zaglembe Jewry. In addition to organising the yearly Yiskor, the committee's new project was to try to translate parts of the Pinkas Zaglembe Book into English.

The Yiskor retained the traditional format of the recital of prayers; candle lighting ceremony and various presentations by Zaglembe members. Acknowledging the problem of attracting the 2nd and 3rd generations, the committee decided to increase the involvement of as many different members as possible into the program. Hence family groups who had lost loved ones during the past year lighted memorial candles and future speakers will be sought more widely from the large pool of talented and diverse Zaglembe members that exists in Melbourne.

יזכור בית' באב של יוצאי זגלאמבייה במלבורן
"Yiskor" for Zaglembe Martyrs in Melbourne

The main speakers were Professor George Hampel and Tania Silver.

Law professor George Hampel recounted his early biography. Born in Warsaw in 1933, his mother nee Rozenes came from Sosnowiec. When the Nazis marched into Warsaw a non-Jewish family friend came to their home, told the family to get into the car immediately and drove them to the border. Compared to the plight of those who remained in Poland, the family were very fortunate to have spent the war years in Russia, which Hampel described as relatively easy for them. Returning to Poland after the war they failed to find any remaining family and given a choice of migrating to USA, Canada or Australia, his parents chose Australia, the furthest place from Poland. Prof Hampel who is a former Chief Justice of the Victorian Supreme Court said that he would never have achieved this position in Poland. Noting that so many high achievers in the Australian legal profession stemmed from Sosnowiec, he quipped that there must have been something in the water. He mentioned Jim Spigelman, Chief Justice of New South Wales, Michael Rozenes Chief Judge of the County Court of Victoria and Arie Freiberg Dean of law, Monash University as Zaglembe landsman.

Continuing the theme of personal journeys, Tania Silver, 2nd generation, took the audience on her visit to Poland as a participant of the first Adult March of the Living. Tania had always imagined Poland in black and white and very bleak. In the pre-March briefings, she was told, "Remember Poland is a country like all others. It has birds, it can have a blue sky and the grass is green." But there was that other voice from her childhood saying, "remember Poland is a graveyard and where ever you go, there will be echoes of the Holocaust".

Tania visited her family's hometowns of Zawiercie and Kromolov. Zawiercie had a prewar population of 5000 Jews out of a total population of 50,000. A large number including Tania's mother Fela Norich (nee Shtybel) and uncle, Harry Shtybel who sadly died 2 weeks ago, survived the war as they were sent to forced labour camps early on. However their parents and 4 siblings died in Birkenau following the liquidation of the ghetto.

Tania visited Zawiercie with her mother's memories of the sweet smell of the challot from her parents' bakery, and the pandemonium in the streets before Shabbos. But when she got there, there was nothing.

The shule was now an electrical shop, the Bet Yaakov school attended by her mother was gone, and although all the other houses still stood in her family's street, her mother's home was demolished some time ago to widen the intersection. Ironically although there was no sign of anything Jewish in this formerly vibrant Jewish community, it was intriguing to visit the cemetery, which is being maintained by a Polish caretaker hired by a group of survivors. The cemetery, which was in use between 1901 and 1939, is catalogued and a list of recorded tombstones is available.

She also visited Kromolov, her grandparents' birthplace. The town was full of abandoned houses belonging to Jews who had lived there previously and the cemetery was largely inaccessible and overgrown with trees and bushes.

Tania's overwhelming conclusion was that Poland is a graveyard. "Wherever we went, what ever we saw, we saw the death of a people. We cried in those cities, we cried in the death camps, by the barbed wire, at the platform in Birkenau and wherever we went we said Kaddish.

Tania ended with a moving reading of a postcard written by her grandfather Leizer Shtybel and family to his daughter Fela on 9 May 1942 while he was still in Zawiercie and she was in the forced labour camp in Oberalshtat Czechoslovakia. The postcard is one of a number that has recently been translated into English

9.5.42

Dear loyal daughter Fela,

Just to let you know today we received your postcard and we are rushing to reply and hoping this card will find you in the best of health. Dear daughter, what can I write to you. In Waternau (Zawiercie) this week a lot happened. We were ordered to leave our city not only our city but also Bedzin and Sosnowiec etc. but thank Heaven that order was reversed. Otherwise we are healthy and with parnosse we are somehow managing.

From Herschel we received some clothing.

Dear sister just to let you know that Gele has returned home. For how long we do not know. She was forced to come home because she didn't have a photo permit to stay.

Dear sister, I have to rush because soon it will be Shabbos and father has urged me to finish quickly.

Karola said she is finding it was safer in camp than it is at home. She was very scared. This week I couldn't concentrate on writing to you because this week is Tisha B'Av and the whole city was fasting hoping that this will help us to remain at home. We are predicting a lot will happen this week. I will write to you next week and tell you all about it.. We all send you all the best.

L. Shtibel

A guten Shabbos

The other speakers were regular contributors Fela Stainbock, a survivor who every year prepares a very moving piece in Yiddish and Eva Teitelbaum who recited a poem in Yiddish and English.

The afternoon was deemed to be very successful with a number of young people offering to participate in the program next year. A database has been established and every effort will be made to keep in touch more closely with local members and with the worldwide Zaglembe family.

The Melbourne Zaglembe committee members are: Alex Grossman, Motel Kinderlerer, Cesia Singer, Nathan Zajdband, (survivors) and 2nd generation Arie Freiberg, Helen Gelber, Esther Kister, Rebecca Krycer and Eva Teitelbaum.

Dear Friends and Fellow Zaglembians,

A year ago, a delegation of almost fifty individuals, embarked on a visit to Zaglembie and other sites in Poland. The delegation was diverse in character and included members of the first and second generations, as well as 9 grandchildren, members of the third generation.

In our Newsletter, Zaglembier Zeitung No. 13, published on Rosh Hashana 5764, we reported the details of a successful trip to Bendin. We wrote, "Thus we completed our moving trip to Bendin with a promise of the Poles to name one of the streets in the Ghetto area after the Ghetto heroes."

I am now happy to report that our request for commemoration has been answered. The Mayor of Bendin and the Chairman of the city council informed us that the city square in the Kamionka Ghetto area would be renamed the "Ghetto Heroes Square". The unveiling ceremony will take place on October 4, 2004, and will be attended by the civic leaders of Bendin & the Province, Mayors of Zaglembie towns, leaders of the Jewish "gemina" and members of our delegation who will represent the Zaglembian Jewry. The following day, a meeting is scheduled for a delegation of youngsters from Israel and pupils of the "Wispansky Lycium", formerly the Jewish Firstenberg Gymnasium.

All the ceremonies and cultural events are being organized by the Bendin municipality and the "Jona" Fund – Center of Jewish Culture in Bendin and Zaglembie, headed by Adam Szydlowski and Miroslaw Starzynski.

The delegation leaving for Zaglembie will also visit Bendin and other sites in Zaglembian cities. We will visit the graves of our forefathers in all the cemeteries of Zaglembie. We will visit Jewish sites in the Susnowiec region and I hope that we will find the commemoration plaques on some buildings where the Jewish institutions formerly operated.

Dear members, in recent years, we have sent many delegations to Poland and conducted numerous visits to Zaglembie. I know that these visits make some members among us, particularly members from overseas, feel uncomfortable. I would like to reiterate and note that the main aims of our organization are commemoration and the impartation of our heritage to the next generations.

On the issue of remembrance, we have done so much in this area: the Memorial at Modlin, the Ash Tombstone at Nachalat Yitzhak, the Clubhouse on Frishman Street and more recently, a street in Tel Aviv has been named after the Zaglembian communities. There is no doubt that we have appropriate memorialized Zaglembian Jewry in Israel, far beyond other parallel organizations.

Of course, this does not allow us to rest on laurel leaves. It is our duty to commemorate Jewish sites in Zaglembie. Therefore, we must take the steps necessary to perpetuate the synagogues, schools, hospitals, orphanages and other institutions in the region.

However, we have first taken steps to renovate seven cemeteries in the region and, to this end, we have worked with various entities and organizations as well as private benefactors. With their help, we have renovated these cemeteries, with the exclusion of the old cemetery in Bendin, which is currently undergoing renovations. These cemeteries are the main reason for our periodic visits to Zaglembie. Most of the members of our generation of survivors have no graves for their fathers and mothers. Our parents were killed in Auschwitz or other concentration camps and so we visit the cemeteries in Zaglembie, visit the graves of our grandmothers and grandfathers and other family members.

On the issue of heritage, members of the second generation have been active in all areas of our organization for many years now. It appears that the time has come to try and interest the members of the third generation in our organization's activities as well.

In any case, my dear friends, we are doing all that we can to ensure that the heritage of Zaglembian Jewry is passed on from one generation to the next.

***

At the close of the year 5764, I wish all Zaglembian Jews and their families in Israel and overseas, a Happy and Healthy New Year, a year of peace and prosperity. I heartily wish that the coming year will be a year of peace for all those near and far.

Abraham Green

Chairman of the Zaglembie World Organization

Reflections on the March of the Living

By : Roman Ziegler (Ontario Group)

Roman Ziegler was born in Dombrowa Gor. Poland. The youngest of eight children and the sole survivor of his family.

After spending 31 month in three slave labor and one concentration camps, he was liberated by the Russian army on May 8th, 1945. In June 1948 he arrived in Canada with a group of Jewish orphans.

In 1958 he married Miriam who is also a survivor; they have three children and four grandchildren.

Roman is a member of the Toronto Zaglembie Society for the past 30 years.

In 1982 he joined the Holocaust Remembrance and Education in Toronto (HRE), in order to pass his legacy of the Holocaust to future generations. He became a survivor speaker, speaking to high schools universities and other groups. Roman received many citations and certificates of appreciation from various high schools and universities. Among them being honored in 2000 by the federal Government of Canada and in 2003 by the Province of Ontario for many contributions to Canadian Society.

In 1996 he was invited to participate in the March of the Living as a survivor speaker. The following year he wrote a short story about the trip called "Reflections on the March of the Living 1996" This story also appeared in the book "Voices from the Heart".

Fragments of Roman Zigler's story:

When I was invited to join the March of the Living (MOL) as a survivor chaperone, I found myself in a dilemma. I had mixed emotions about revisiting Poland. I asked myself many questions. Where was I going? Was it a trip back to my roots? What roots? I had been uprooted. The Nazis murdered my whole family, so it could only mean one thing... a trip back to hell!

And yet I knew I had no choice... As a survivor, I have an obligation to tell the story of my life, to pass on my legacy to future generations. I decided to accept the invitation to join the students on MOL.

This trip became one of the most memorable experiences of my life.

In the afternoon, we proceeded to visit the infamous Maidanek Camp, which is the only camp that was captured by the Russians completely intact. Before arriving at Maidanek, I tried to visualize the effect the sight of the camp would have on me. I reasoned, after all, it's more than fifty years since, besides I am involved with holocaust remembrance and education, and often speak to students on the subject of my wartime experiences. Therefore, the effect should be minimal. Well, all I can say is I was never more wrong in my assessment.

When we entered the camp, I was faced with a pile of ashes (17 ton) with pieces of human bones protruding from it. It was almost like being struck by a bolt of lightning. I felt paralyzed. It took several minutes before I could move, I was overcome with grief. Unable to face anyone, I managed to get an enclave where I found a spot to light a candle. I wanted to say Kaddish but was unable to speak the words of the prayer. Tears were rolling down my face. It took awhile until I regained my composure and rejoined the group... In retrospect, I find comfort in the effect the exposure to the camp had on me. Would it be otherwise and not affect me at all, then it could mean only one thing – that I had been brutalized. If I had no feelings for human suffering than what kind of man would I be? Then the Nazis would have accomplished what they set out to do, turning me into a monster like they were.

Auschwitz was next on our itinerary. There, over six thousand Jewish students from around the world came together to participate in the March of the living. This gathering was to show the world that we were here, that Hitler, yeemach shemo, did not succeed in destroying us completely. We the survivors rebuilt our lives and tighter with Jews from around the world, have taken our place among the nations in our ancestral home and country, Eretz Israel.

We entered the gates of Auschwitz with the archway above proclaiming "Arbeit Macht Frei" (Work Liberates). The sign should have read, "You are Now Entering The Gates Of Hell" that would have been much more appropriate.

And yet, even though we all felt pain at the lost and suffering of our loved ones, myself, having lost most of my family here, we experienced a degree of pride as we marched with the students from around the world as one people, as Jews under the banner of blue and white, with the Star of David upon it. The Nazis gave us the Yellow Star as a badge of shame, but we have changed it into a badge of pride.

After several speeches by representatives of the Polish and Israeli governments, a Cantor intoned the "El Malai Rachamim" and we all recited the "Kadish". We then visited the destroyed gas chambers and crematoria and some barracks.

We left Warsaw for Israel. We were going to our second home. Even though I had visited Israel on two previous occasions, there is still a feeling of euphoria when you put your foot on its soil. It's a feeling of homecoming.

All in all, it was a great experience that will stay with me for the rest of my life.

אברהם גryn, ונציגת הדור השני אייליה אבידב.
קולו של החזן החבאי הראשי לשעבר, מר אריה בראון, הדוח והרטיט עם "אל מלא רחמים" ואנו, אשר שמעון לבית פיבניצי מודומברובה, זכינו בכבוד להניח את זר הפרחים של הארגון.

חובתנו לשמר ולהמשיך לקיים טקס זה וכך נעשה, למען יזכירנו שאיננו עוד, למען חורינו שהbijינו עד הולם ולמען ילדיינו והדורות הבאים, כדי שהחלקיים יילמדו ויזכור לעד.

האנן הו בנהחלת יצחק נושא את העבר האפל ואת תקנות הזיכרון לעתיד.
אשר יושמעין נצבי (פיבניצי)

bab התכנסנו, כמוי שנה, למרגלות מצבת האפר לקודשי זגלאמבייה בבית.
וזה בנהחלת יצחק. התכנסנו כדי לזכור את יזכירנו מקהילות זגלאמבייה, ביום נשלחו אל מותם במותות ההשמדה.
אנשים דור השואה החלקיים וממתעטים הגינו לשם, לשוחח, ולפגוש את אלו שחלקו איתם את הימים ההם.
אני ואחי שרך לאחרונה זכינו לתת יד לפעולות הנצחה והזיכרון של הארגון עמדתו משתאים, ואפילו נמכים מול אלו שבচোতাইমস הכהלים, שרכו דרכם, לעמוד בשמש הקופחת, להזיל ולמחות דעתה ולומר!!!
הטקס אורגן ווחונחה בפשטות עיי יצחק גראנגורס. נשוא דברים יויר הארגון,

Zaglembie Organization's Flag

דגל ארגון יצאי זגלאמבייה

תודה לבני הדור השני:
אשר נצבי שהעלה את
רעיון דגל יצאי זגלאמבייה
וליאורה קולטן – אויר
שעזרה בגרפיקה

Pinkas Bendin

In Light of the great demand for "Pinkas Bendin" that has been out of the market for many years now, we are reprinting that important book. We are checking the possibility of adding personal commemorations of family members that were killed in the Holocaust. The book will be a true copy of the original Hebrew and Yiddish edition.

If you are interesting in commemorating family members or purchasing "Pinkas Bendin", please let us know until the end of November 2004, by fax – 972 – 9 – 9542258

פנקס בנדיין

לאור הדרישה הרבה ל"פנקס בנדיין" שאזל לחלווטין מהשוק מזה שנים
אנו עומדים להזמין מחדש מחדש.
אנו בודקים אפשרות להנצחת בני משפחתי שננספו בשואה בהזפה
המחודשת.
כל מי שמעוניין להנציח בני משפחה ואו לרכוש את "פנקס בנדיין"
יפנה לאולם הארגון ברוחב פרישמן 23 תל"א
(טלפון: 5270919 – 03) כדי שנוכל להיערך בהתאם.

***** ערלה"ש תשס"ה *****
שנה טובה ומאושרת,
שנת שלום ובטהון
שנת שגשוג והצלחה!

מחלים
הנהלת הארגון ומערכת עלון זגלאמבייה

Wishing you a Wonderful Year
Filled with health, and inner peace!

Zaglembie World Organization

60 שנה לשחרור

ארגון יצאי זגלאמבייה מתכנן אירוע חגיגי לציון 60 שנה לתום
מלחמות העולם השנייה והשחרור מהמחנות וצדדות המוות.
האירוע מיועד ליוצאי זגלאמבייה בני כל הדורות בארץ וב בחו"ל
ויתקיים ביום ראשון ה- 8 במאי 2005 באולמי רסיטל בת"א

60th anniversary

Zaglembie World Organization is honored to invite you to
a festive event commemorating 60 years to the
end of WWII and the liberation of the camps
The event will take place in Tel Aviv on May 8th 2005

המערכת: אברהם גryn, אלתר ולנר, אשר נצבי, אנה צ'ויאקובסקי, יונה קוּבוֹ-קוּטְלִיצְקִי, הדסה קנטור
חנית ריטר-גיטלר, עריכה גרפית והדפסה: דפוס קוּנוֹאַק

כתובת המערכת: ארגון קהילות יצאי זגלאמבייה, פרישמן 23, תל"א 63561
מס' החשבון של ארגון קהילות יצאי זגלאמבייה: בנק לאומי בת ים סניף מס' 861 ח"ש 34
33938/34

Zaglembie World Organization, 23 Frishman St., Tel Aviv 63561, Israel
For contributions: Bank Leumi of Israel, Branch No. 861, account No. 33938/34
yonakobo@netvision.net.il